

СКАРБ РИМСЬКИХ ДЕНАРІЇВ ІЗ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ**TREASURES ROME DENARY OF KIROVOGRAD REGION**

У лісо-степовій зоні України досить велика кількість знахідок античних римських монет. Утім рахунку такі знахідки відмічені і у Кіровоградській області [1, с. 147-150; 2, с. 62-63; 3]. В основному це срібні денарії I – поч. III ст. Хоча знахідки інших номіналів, в тому числі відкарбованих у міді, бронзі та золоті також не являються рідкістю. Монети трапляються як поодинокі знахідки, так і цілі комплекси у сотні, а то й тисячі екземплярів. Що свідчить про широке використання римських монет представниками черняхівської археологічної культури.

На мапі, поданій у книзі М. Ю. Брайчевського, ми бачимо, що знахідок римських монет у Кіровоградській області (на 1959 рік) не так і багато, порівняно з сусідніми областями, і концентруються вони в основному у її північній частині [1, с. 147]. Це Голованівський, Новоархангельський, Новомиргородський, Олександрівський, Знам'янський райони, які існували до територіальної реформи 2020 року. За останні 30 років завдяки металодетекції значно зросла кількість таких знахідок, розширилась їх географія.

Так влітку 2010 року на визначення було надано скарб римських денаріїв I – II ст. н. е. у кількості 182 шт., знайденому в районі с. Цибулеве Знам'янського р-ну Кіровоградської області (нині село входить до Дмитрівської сільської територіальної громади). На жаль, деталей знахідки не було надано – чи скарб знаходився компактно, чи був розтягнутий по площі. Так як денарії на той момент вже помили, то стало неможливим визначити по стану патини, чи вони перебували у якійсь посудині, чи просто в землі. Цілком можливо що монети були знайдені у Чорному лісі. Переважна більшість монет зі скарбу у більш-менш хорошому стані збереження.

У комплексі знаходились денарії таких імператорів та їхніх дружин: Веспасіан (1), Тіт (1), Доміціан (1), Траян (4), Адріан (10), Антонін Пій (43), Марк Аврелій (55), Луцій Вер (15), Коммод (25), Септимій Север (2), Сабіна (2), Фаустина Старша (9), Фаустина Молодша (8), Луцилла (3), Кріспіна (2), не визначено (Сабіна?) (1).

Ми бачимо типовий набір римських монет, характерний майже для усього ареалу черняхівської культури. Основну масу склали денарії династії Антонінів. Сама рання монета – денарій Веспасіана (69 – 79 pp.), сама пізня – денарій Септимія Севера (193 – 211 pp.). Відповідно скарб потрапив у землю не раніше початку III ст. н. е., а можливо й значно пізніше. У середовищі черняхівських племен римські денарії, які надійшли до них у II – III ст., використовувались аж до завершального етапу черняхівської культури, тобто до середини V ст. У нашому випадку, враховуючи загальний стан збереження знайдених монет, ми можемо говорити, що час тезаврації припадає на III - першу пол. IV ст. Це час розквіту черняхівської культури, коли в її ареалі

вибудувались товарно-грошові відносини з активним використанням римських монет.

Якщо брати регіонально, то даний скарб тяжіє до подібних знахідок з Чигиринського та Кам'янського районів Черкаської області. У вказаних районах римські монети як поодинокими знахідками, так і у складі скарбів трапляються значно частіше [4; 5].

Таким чином, знахідка даного скарбу біля села Цибулеве Дмитрівської територіальної громади Кіровоградської області є ще одним свідченням зв'язків племен черняхівської культури з Римською імперією та широким використанням ними римських монет у товарно – грошових відносинах.

Джерела і література

1. *Брайчевський М. Ю.* Римська монета на території України. Київ, 1959. 244 с.
2. *Кропоткин В. В.* Клады римских монет на территории СССР. Сер. САИ. Вып. Г 4-4. М., 1961. 119 с.
3. *Орлик В., Шостопал А.* Нумізматичні свідчення зв'язків населення дніпровського правобережного лісостепу з Римською та Візантійською імперіями IV – VIII ст. // *Forum numizmatyczne. Studia i Materiały № 5.* Białystok, 2021. 232 с. С. 17–30.
4. *Шостопал А.В.* Знахідки античних монет на Чигиринщині // *Чигиринщина: історія і сьогодення. Матеріали науково-практичної конференції.* 17-18 травня 2006 р. Черкаси, 2006. С. 67–71.
5. *Шостопал А. В.* Скарби Черкащини. Черкаси, 2007. 121 с.: іл.

На зльоті в Києві познайомився з копачами зі Знам'янки. Вони попросили допомогти розібратись зі скарбом рим. денаріїв, які вони підняли біля селища Цибулеве, здається, в Чорному лісі. Ми зустрілись пізніше в Олександрівці, і я допоміг визначити денарії. Нічого в них не купив. Що там було для мене цікаве, так це денарій Фаустини Старшої, але з зачіскою, як у Сабіни. Більше таких денаріїв не траплялось мені.

Рим. денарії вони вважали випадковою знахідкою. В основному у них було багато знахідок з Чорного лісу мідних кельтів X ст. до н. е., скіфських акінаків, та інших артефактів більш ранніх періодів, ніж ЧК.

634. Тов. з Знам'янки. Цибулеве, Знам'янський р-н, Кіровоград. обл., 2010. Знайдено скарб рим. денаріїв у к-ті 182 шт.: Веспасіан (1), Тіт (1), Доміціан (1), Траян (4), Адріан (10), Антонін Пій (43), Марк Аврелій (55), Луцій Вер (15), Коммод (25), Септимій Север (2), Сабіна (2), Фаустина Старша (9), Фаустина Молодша (8), Луцилла (3), Кріспіна (2), не визначено (Сабіна?) (1).